

Bizi opa deguna, arin eskuratu nai. Ta luze iriztia nengon ni ere il onen 25'garrenean; sari bat jaso bear nun, ta bera eskuratu arte ez nuen pakerik. Goizean goiztik nere arazo beñenak bete ondoren, zai nintzan nere bi lagunak beren beribil bizkorraikin noiz agertuko ote. Saririk eztuenak ez izan olako zimikorik, eta batak bere gurdia gertatzen eta besteak bere gorputza, luzatu egin zidaten pizkat. Eta ni, denbora eman, gain zetorren egun bikaiñari begira; Larrea'ko zelai berdean kantari zebiltzan txori goiztarrei txio ta txiruli goxoak entzuten ernai. Zazpiterdiak ziran.

Ortan, ona emen! Ba-datoz. Begi aundiz ta irri-partu begiratzen didate bi lagunak. Nortzuk diran? Bai, esango dizuet. Jaiotzez bilbotar izan ez arren gaur Bilbo'n bizi diran Xabier Peña ta Lukene; Xabier denok ezagutzen degu, Bilbo'n euskera maixu guztiz ona. Lukene, berriz, ba'liteke ain ezaguna ez izatea, baiña Bilbo'ko Barrenkale Barrera'n jatetxe eder bat daukana da, «Guria» arroztetxera ta etxera arrotz izango, etxeko baizik, eta etxera gosez ere andik irtengo. Auek ditut lagun Baiona'rako txangoan, biotz on ta txeratsu, gazte ta ezkongai biak. Ziurrik asko, beraz, atsegingarri izango zait dagidan joan-etorria. Goizetan mezatan, gainera, orrela eskatu diot Jaunari.

Sartu naiz lagun biokin gurdi-barne epelean. Eta ba-goazi. Durango, Ermua, Maltza, Mendaro, Deba, Itziar, Getari, Usurbil, Lasarte or gelditzen dira atzean. Gaur, mugaz emendik jai degu, Korpusti, ez mugaz andik. Bideetan ba-dabil kotxerik, batez ere Bilbo'tik Donostia'ra; Atano'k eta Azkarate'k emen baitute azken pelota partidu. Donostia beti zoragarri; Amara'ra goaztela, Amilaitz aurkitu degu; adeitsu agur egin diogu; bera ere gero-txoago Baiona'ra etortzeko da, ohorezko aipamena baitu ango liburu-sariketan. Emen atsedean pizkat,

eta ba-goaz berriz ere mugarantz. Zoragarri dago dena, berde ta loraz jantzia; goian laino artean dabil eguzkia, burruka antzean. Jaizkibel, Aia, Larrun mendi gaillurak bekoz beko ditugu, agur-esaka bezela. Gu aurrera, agur eztiari erantzunez, ta mugara iritxi gera igarri gabe. Espainar-prantse sai igaro-agiriak erakutsi ta Beobi'n, berriz ere euskal lurrean gaude, goiz-aize arnaska. Ondarribi ta Endai, Irun ta Biriatu, Bidasoa alderdi biak bai ikusgarri! Agur, euskal lur maite! Emen bete oi zituzten Unamuno'k eta Loti'k zii-sundaz beren birika-auspoak.

Beobi'ko bitxabaletik aurrez aurre daukadan orduarian, amarrak eta bost dira. Dirua aldatu degu urreko truk-etxean; baita akei-pizkat zurrut egin ere, irurok berdin. Euskeraz mintza gera, baiña ordaintzerakoan prantses egin diogu —adei-legeak jagon bear, maiteok!— kafe-etxeke emakumeari ta berak euskeraz erantzun digu, goxo-goxo. Urren-gorako ba-dakigu, ez gera prantsesez ariko noski! Aurrera ostera ere, ta Urruñia ezker utzita, or Ziburua, arrantzale ontziz betea, ta urrats bat eman orduko, Donibane-Lohitzun. Emen itzuli batzuk egin ditugu, ikusmin; etxe ta loretegi politik ezker-eskubi; frontoi zarraren ostean or iltegia ere, guztiz txukunik; famili bakoitzak du noski bere obia, arretaz zaindua. Ta olan izan bear du, gorputzari ere berea eman bear baitzaio, animaren bizitegi izan dalako ta etorkizunean, berbiztu ondoren, berriz ere gorputz eta anima biziko gerakako. Sartu ta eskubitara, or txoko ixil batean guretzat maitagarri dan are-arri beltzizkako obi luzanga; ezipel-zerrenda du alboan, ta inguruko orman untzorria doa aziaz; gomuta-idazkunak ditu gain ta saiets, buruko arri biribillean, berriz, «Oroi, otoi ta jarrai» dio. Urbil ditugu illak, biran degun gogozko munduan, eztitugu aitzu bear; ba'litege bear-izanean aurkitzea, aien alde beraz egoki zaigu otoitz egitea; ta, azkenez, ildakoen lorratzetik ibilli bear degu, aien asmo, xede ta kezkek aintzat

artu ta aurrera eramanez. Itz oiek an jarri zizkiguna etzan txepela.

Ba-goazi, ipar-ekaldera jorik. Eguzkia, izpi-ekas, laino magalean berriz ere. Getari ta Bidarte, txalet txiki politez apainduak atzera utziz, iritxi gera Baiona'ra. Amabiak noiz joko, Adour gaiñez dagon zubitik dakustan orduarian. Zai dauzkagu «Euskal Kulturaren Alde»-ko aretoan bertako nagusi ta buruzagiak. Biotz ikara goxoz alkar besarkatu ta agurtu degu. Ba-datoz geiago ere, ta dena batera esan bearrez sekulako iskanbilla sortu degu alkarrekin. Adiskide zintzo artean pozak berezkoa irri. Ta orrela, ango-emengo izpar ta gauzak alkarri adieraziz, bi orduraino joan zitzaizkigu konaturatu gabe. Ordu bietan bazkaria Larreta ostatuan; kalean zear ara goaztela, euzkiak latz sistatzen du, laino artetik irtena. Donostia'n Azkarate'k irabazi duela diote: zoriak, oraingoz, bizkaitarrei txera egiten. Bazkari ederra: askotariko izkimizkiak, txipiroiak beltz-beltz, oillaskoki gain-gorri-ka, arrautz-opillak, ontzi zapaletan akeita ta txoluzanga estuetan koñaka. Gu beintzat, ez giñean gosez irten, ala jakiz ala itzez.

Eta bostetan sari-ematea. Euskal-Erakustetxean bildurik, lenbiziko agurrak alkarri eskeiñi ondoren, aretoko mai ta exerlekuak artu ditugu. Gizon eta emazteki asko gera; guztiok euskaltzale ta adiskide min, asmo bat-berberak ara eramanez gaitunak; ene biotz-agur goxo maitekorra denai pozik emanik ere, eztet beren izenik emen aipatuko. «Euskal Kulturaren alde»-ko sail onen buru dan Gurrutxaga jaunak du itza. Agirre il ostean sorturiko saria nola ta zer dan diñosku lenen, iru urterik iru urtera, epe orren barruan argitaratu libururik obere-nari ematen zaiona noski. Sariketara bialduta liburu asko artu dituzte, era guztitakoak, eta itzulpenak eta lendik azaldutakoekin osatu bildumak saiets utzi ondorean, sei bat aukeratu dituzte sarigarri diranak: Etxeberri'ren «Frantzia'ko Erregiña», Jon Etxaide'ren «Gorrotoa lege», Lafitte'ren

«Atlantida», Narbaitz'en «San Francisco Jernakoa», Erasmu'en «Luz-berri bilba» ta «Gure bertsolariak». Eta guztiak ongi sartuta ta gero, «Gure bertsolariak» sarru da sari-irabaztean.

Aita Iratxeder'ek, berak dakin bezela, gero ta gero itz dego. Bostzet maite dira karmelitarak, eta sarraiti bi dakartzkigu: Eabio'en Salmoak, bertu ta musika, Bilbo'ko Ondoika'n irakolan argitaratzen zebillera, oso txarretan sartu osen zun, eta lagundua, Begola'ko Karmelo'n bizi dan Aita Lino Alasola'k; gero begira du Gurutzeko Jon domea, karmelitar olerkaria. Berak edere dakizuekin bi alderdiak itz leuzen sarkoa ta olerkitu azaldu erlijioan. Beldu'ko bizi da Iratxeder, eta badiu an olergariak. 1954'ko Ibeitzaren 25'an, nere Mida Euzkal olerki eder liburutako bertso bilketan ari nintzalarik, ikusaldi posthor bat egin nion, olerkari bakur-akadak bertso zarren batzuk emango zituztalakoa. Baiña, bai zera! Ordu luzeak eman genituen inketan, Gurutzeko Jon'en olerki ta musika, olerka. Kadetko bi anima.

Bertatik itz bi esaten dirikigu Euzkal-Erakustearan berru dan J. Harits-chelhar jaunak, Euzkal-irindia'ren isenean Bilbo'tik biakidutako telegrama bat irakurri ta bertso kanta zorion betea opa izanik.

Ondoren, flax-argi ta txalotan, Gurutzeko jaunak milia dolarreko txakoa eskaratu dit. Eta ni begi sartzen dazkadan emakume ta gizon maite txalogarri guztiak esker bereak izultzen salatu naitz. Avila'ko Teresa'k dionkumea, esker ona erakutsi bear degu, naitz Jainkoari, naitz urko lagunari. Biotz-ikaraz esan diet neretzat zer dan sari osi-surreantzean, sutsuago ezinidik, euzkal arloan lan eragingo didan akualdu bizi. Bertsolariak izan dira gurean, eta izango ere bai, erriaten biotz-ikara, urte, axmo ta gurariak ederkien ulertu ta kanta dituztenak. Egoki zetozen, beraz, olako liburu bat bertsolariaren buruzko bat. Ez txoriak, ez bertsolariak, ezute mugarik; andik naitz emendik gabiltzan beti bertsolari, geure gogo zorra, geure izate

mundu-azorik, mugaz azchkoak eta emendikoak maite-korapil biotz alkar lotu ta arnasturik.

Eta arkenik, Amilaitz'ek itz bi, bere oborezko armenia eskertzeko. Ohorea zerbat da, baiña olakoz bakarrik eskera iforta etai-erxian gelditzen. Geiago nai izan oi dego. Ta ongi dago, gizonak beti ere gorago jo beartu du-ta. Poliki diño bertu bi praillekin gorrotoran bizi dela. Euzko-Gotik, urte batzuk dirala, dolar mordotxo bat eskertu olerki-sariketa eratu zuzenean, Aita Mirxelenak eraman zion saria; eta orain Aita Onaindianak, beste praille batzuk. Origitik bere gorrotora. Amilaitz'ek, baiña, biotz ederregia du iforti gorrotora izateko. Eta orrela erakutsi zion, bere itz gatz-ozpinduen ostean, bi kanta berri abesturik. Seizek eta laurenak ziran.

Onela bulatu zan jaiak, jai betea, adiakide artean burutua. Arpegi berri ta zarrak, izkenaldi zatiak alkar agurtuz. Opamen adeitsuak, biotz-barnetik irtenak noaki. Olan, gero ta samur, beste jardunaldi eder bat egiñik, guk etxerako bidela artu genduan. Adour ta Nive, agur! Baioma, zar ta berri, beti panpota, agur! Orko biotz mindu guztiak ere, agur! Lengo bidea berriz egiñik, lengo gauzak berriz gogoruzit, adiakide kutonen arnas-beroz adoreturik, ba-gator iru lagunok beribid biakorvean: onantz baiño, aruntz aridago noaki. Mugan izan degi latripu txikia; euskalduna beti izan da kontrabandista —mugan bizi data, zata arritzekoa—, bertsolariak abestu zutenek; eta guk ere aien antza izan. Dana dala, arakaldi polita egin digute. «Pa-paoka» sartu gero Iruan'en.

Eta gero, Errenderi'n jai, ta Donosti'n, eta Orio'n, eta Zarautz'en. Emen apart-izkia egitea erabigi degu, bederatzia dira-ta. Toki aukerakoa du ostarako Ipar-jatorrak. Geure garbiketak eginda gero, iru-lanako mai erriean egokitu ta aparta eskatu degu: barakhi gatz-ozpinduak, lebatz erre-egonia ta onkuzat izorkia ta laranjak. Poliki. Ta guk diogu: «Gure jakera mundukorik ederrera». Bi

gazte dauzkagu auzoan, bakoitza bere maian, biak euskaldun; bata transportista omen da, baionarra, gaztea da ta ye-ye arpegia du, Galizia aldera doa bere kamio aundiarekin. Bestea zarauztar degu, itzontzi barrabasa; euskeraz ederki ari zaigu. Galdetzen dit: «Nola esaten ote da euskeraz telefonua?». Eta nik: «Urrutizkiña». Berak: «Ez, gizon, urrutizkiñ eztago ongi; urrut-mintza esan bear genuke.

Goazen etxera. Ta geure beribil bizkorrean berri egokiturik, ba-gatoz Zumai, Deba, Eibar, Durango'tik zear Zornotza'ra. Gabeko amabiak dira. Oraindik naikoa jende kaleetan. Aurreko egunetik emen daukagu *Canadian Circus* ere; or dago oraindiño txakur txiki pilloa, kaiol agirian dantzari. Ta ni, bi laguneri maite-maite agur egiñik, lotara. Goizalderuntz edo, ames egin det saria gogoraziz.

(1967-V-25)

A. O.